IĊ-ĊITTADINI TAL-UNJONI U D-DRITTIJIET TAGĦHOM

Id-drittijiet individwali taċ-ċittadini u ċ-ċittadinanza Ewropea huma minquxa fil-Karta tad-Drittijiet Fundamentali tal-Unjoni Ewropea, fit-Trattat dwar il-Funzjonament tal-Unjoni Ewropea (TFUE) u fl-Artikolu 9 tat-Trattat dwar l-Unjoni Ewropea (TUE). Huma fattur essenzjali għall-formazzjoni tal-identità Ewropea. F'każ ta' ksur serju tal-valuri bażiċi tal-Unjoni, l-Istat Membru jista' jkun sanzjonat.

IL-BAŻI ĠURIDIKA

Artikoli 2, 3, 7 u 9 sa 12 tat-TUE, 18 sa 25 tat-TFUE u 39 sa 46 tal-Karta tad-Drittijiet Fundamentali tal-Unjoni Ewropea (4.1.2)

L-OBJETTIVI

Id-dritt tal-UE joħloq numru ta' drittijiet individwali direttament eżegwibbli fil-qrati, kemm f'sens orizzontali (bejn l-individwi) kif ukoll f'sens vertikali (bejn l-individwu u l-Istat). Fl-ispirtu tal-moviment liberu tal-persuni mniżżla fit-Trattati, is-Sittinijiet raw titwieled l-idea tal-introduzzjoni ta' ċittadinanza Ewropea magħmula minn drittijiet u dmirijiet definiti b'mod preċiż. Wara ħidma preparatorja mwettqa minn nofs is-Sebgħinijiet, it-TUE, adottat f'Maastricht fl-1992, jagħti bħala għan tal-Unjoni "li tissaħħaħ il-protezzjoni tad-drittijiet u l-interessi tal-persuni ta' ċittadinanza (tal-Istati Membri) permezz tal-introduzzjoni ta' ċittadinanza tal-Unjoni." Parti ġdida (ex Artikoli 17 sa 22) tat-Trattat KE hija ddedikata għal din iċ-ċittadinanza.

Bħal fil-każ taċ-ċittadinanza marbuta ma' Stat, iċ-ċittadinanza tal-UE tistabbilixxi relazzjoni bejn iċ-ċittadin u l-Unjoni kkaratterizzata minn drittijiet, dmirijiet u l-parteċipazzjoni fil-ħajja politika. Din ir-rabta tippermetti li titneħħa d-diskrepanza bejn l-impatt dejjem ikbar tal-miżuri tal-UE fuq iċ-ċittadini tal-UE u d-dimensjoni kważi esklużivament nazzjonali tal-attribuzzjoni ta' drittijiet (fundamentali) u dmirijiet, u tal-parteċipazzjoni fil-proċessi demokratiċi. L-Artikolu 15(3) tat-TFUE jagħti lil kull persuna fiżika jew ġuridika fi Stat Membru d-dritt li jaċċedi għad-dokumenti tal-istituzzjonijiet, tal-korpi, tal-uffiċċji u tal-aġenziji tal-Unjoni. L-Artikolu 16 tat-TFUE jistabbilixxi d-dritt għall-protezzjoni ta' data personali (4.2.8). L-Artikolu 2 tat-TUE jgħid li "[l]-Unjoni hija bbażata fuq il-valuri tar-rispett għad-dinjità tal-bniedem, il-libertà, id-demokrazija, l-ugwaljanza, l-istat tad-dritt u r-rispett għad-drittijiet tal-bniedem, inklużi d-drittijiet ta' persuni li jagħmlu parti minn minoranzi".

L-Artikolu 7 tat-TUE jistabbilixxi dispożizzjoni li diġà kienet teżisti fil-qafas tat-Trattat preċedenti ta' Nizza (1.1.4.) li twaqqaf mekkaniżmu ta' prevenzjoni meta jkun hemm "riskju ċar ta' ksur serju" minn Stat Membru tal-valuri msemmija fl-Artikolu 2 tat-TUE,

u mekkaniżmu ta' sanzjonijiet, f'każ ta' "ksur serju u persistenti" minn Stat Membru ta' dawn l-istess valuri. Fl-ewwel każ, il-Kummissjoni tistieden lill-Kunsill Ewropew, li jaġixxi b'mod unanimu, jikkonstata li hemm dan ir-riskju (Artikolu 7(2)). Dan sussegwentement jagħti bidu għal proċedura li tista' twassal għas-sospensjoni, għall-Istat Membru, tad-dritt ta' vot fi ħdan il-Kunsill. Dan il-mekkaniżmu kien attivat għall-ewwel darba fl-2017 fil-konfront tal-Polonja minħabba r-riforma tal-Qorti Suprema tagħha.

Huwa importanti wkoll li jissaħħaħ il-ħarsien tad-drittijiet u tal-interessi taċ-ċittadini tal-Istati Membri / tal-UE fir-relazzjonijiet tal-Unjoni mal-bqija tad-dinja (Artikolu 3(5) tat-TUE).

IL-KISBIET

Għal żmien twil il-bażi ġuridika għad-drittijiet taċ-ċittadini fil-livell tal-UE kienet essenzjalment tikkonsisti mill-ġurisprudenza tal-Qorti tal-Ġustizzja tal-Unjoni Ewropea (QĠUE). Minn mindu daħlu fis-seħħ it-Trattat ta' Lisbona u l-Karta tad-Drittijiet Fundamentali tal-Unjoni Ewropea, il-bażi ġuridika twessgħet għal ċittadinanza Ewropea vera u proprja.

A. Definizzjoni taċ-ċittadinanza tal-Unjoni

Skont l-Artikolu 9 tat-TUE u l-Artikolu 20 tat-TFUE, kull persuna li għandha ċ-ċittadinanza ta' Stat Membru hija ċittadina tal-Unjoni; li tirriżulta mill-applikazzjoni tad-dispożizzjonijiet ta' dak l-Istat. Iċ-ċittadinanza tal-Unjoni hija komplementari għaċ-ċittadinanza nazzjonali iżda ma tiħux postha. Iċ-ċittadinanza tal-UE hija magħmula minn għadd ta' drittijiet u dmirijiet li jiżdiedu mad-drittijiet u d-dmirijiet marbuta maċ-ċittadinanza ta' Stat Membru. Fil-kawża C-135/08 Janko Rottmann vs Freistaat Bayern, l-Avukat Ġenerali Poiares Maduro fi ħdan il-QĠUE spjega d-differenza (paragrafu 23):

"Dawn huma żewġ kunċetti marbuta mill-qrib iżda fl-istess ħin awtonomi. Iċ-ċittadinanza tal-Unjoni tippreżupponi ċ-ċittadinanza ta' Stat Membru iżda hija wkoll kunċett legali u politiku awtonomu meta mqabbel ma' dak taċ-ċittadinanza. Iċ-ċittadinanza ta' Stat Membru mhux biss tiftaħ l-aċċess għat-tgawdija tad-drittijiet mogħtija mid-dritt Komunitarju, iżda tagħmilna wkoll ċittadini tal-Unjoni. Iċ-ċittadinanza Ewropea barra minn hekk tikkostitwixxi ġabra ta' drittijiet li, fihom infushom, jistgħu jingħataw ukoll lil dawk li ma jippossedux din iċ-ċittadinanza. Hija tippreżupponi l-eżistenza ta' rabta ta' natura politika bejn iċ-ċittadini Ewropej, minkejja li ma tikkonsistix f'rabta ta' appartenenza għal poplu. [...] Hija bbażata fuq l-impenn reċiproku tagħhom li jiftħu l-komunitajiet politiċi rispettivi tagħhom għaċ-ċittadini Ewropej l-oħrajn u li jibnu forma ta' solidarjetà ċivika u politika fuq livell Ewropew.

Ma teħtiġx l-eżistenza ta' poplu iżda hija bbażata fuq l-eżistenza ta' żona politika Ewropea, li minnha joħorġu drittijiet u dmirijiet. Inkwantu ma timplikax l-eżistenza ta' poplu Ewropew, iċ-ċittadinanza tipproċedi kunċettwalment minn diżassoċjazzjoni maċ-ċittadinanza. Kif osserva awtur partikolari, in-natura radikalment innovattiva tal-kunċett ta' ċittadinanza Ewropea tinsab fil-fatt li "l-Unjoni tappartjeni lil, u hija komposta minn ċittadini li bħala definizzjoni ma għandhomx l-istess ċittadinanza" [Traduzzjoni libera]. Għall-kuntrarju, billi għamlu ċ-ċittadinanza ta' Stat Membru bħala kundizzjoni biex wieħed ikun ċittadin Ewropew, l-Istati Membri riedu jindikaw li din il-forma ġdida ta' ċittadinanza ma tqegħidx f'dubju l-lealtà ewlenija lejn il-komunitajiet politiċi

nazzjonali tagħna. B'dan il-mod, din ir-rabta maċ-ċittadinanza tad-diversi Stati Membri tikkostitwixxi rikonoxximent tal-fatt li tista' teżisti (fil-fatt, li teżisti) ċittadinanza li ma hijiex iddeterminata miċ-ċittadinanza.

Dan huwa l-miraklu taċ-ċittadinanza tal-Unjoni: din issaħħaħ ir-rabtiet li jgħaqqduna mal-Istati tagħna (inkwantu aħna ċittadini Ewropej preċiżament għaliex aħna ċittadini tal-Istati tagħna) u, fl-istess ħin, temanċipana (inkwantu issa aħna ċittadini lil hinn mill-Istati tagħna). L-aċċess għaċ-ċittadinanza Ewropea jasal permezz taċ-ċittadinanza ta' Stat Membru, li huwa rregolat mid-dritt nazzjonali, iżda bħal kull forma ta' ċittadinanza, din tikkostitwixxi l-bażi ta' żona politika ġdida, li minnha joħorġu drittijiet u dmirijiet li huma stabbiliti mid-dritt Komunitarju u li ma jiddependux mill-Istat. [...] Huwa għal din ir-raġuni li, għalkemm huwa minnu li ċ-ċittadinanza ta' Stat Membru tikkundizzjona l-aċċess għaċ-ċittadinanza tal-Unjoni, huwa daqstant minnu li d-drittijiet u l-obbligi kollha marbuta ma' din tal-aħħar ma jistgħux jiġu llimitati b'mod inġustifikat minn din tal-ewwel."

Jekk ir-Renju Unit joħroġ mill-UE, ikollha tittieħed deċiżjoni dwar id-drittijiet miksuba taċ-ċittadini Brittaniċi residenti fl-Istati Membri, u taċ-ċittadini tal-UE residenti fir-Renju Unit. Mas-snin, kull Stat Membru kkonferixxa liċ-ċittadini tiegħu patrimonju ġuridiku ta' drittijiet, u d-dritt tal-UE joħloq ukoll numru ta' drittijiet individwali direttament eżegwibbli fil-qrati, skont il-ġurisprudenza tal-QĠUE (*Van Gend & Loos*). Il-limiti ta' tali patrimonju ġuridiku jistgħu jitqiesu bħala msejsa fuq id-dritt nazzjonali li jagħtihom effett. F'każ li l-abbozz ta' liġi ta' revoka tar-Renju Unit iħassar l-effetti tat-Trattati, dawn, fil-prinċipju, ma jkunux jistgħu jibqgħu jiġu invokati quddiem il-qrati tar-Renju Unit.

B. Kontenut taċ-ċittadinanza (Artikolu 20 tat-TFUE)

L-istatus taċ-ċittadinanza tal-Unjoni għal kull ċittadin tal-Unjoni jfisser:

— id-dritt għall-moviment liberu u d-dritt tar-residenza fit-territorju tal-Istati Membri (Artikolu 21 tat-TFUE) (4.1.3);

— id-dritt tal-vot u d-dritt li joħorġu bħala kandidati fl-elezzjonijiet tal-PE kif ukoll fl-elezzjonijiet muniċipali (Artikolu 22(1) tat-TFUE) fl-Istat Membru fejn huma jirrisjedu taħt l-istess kundizzjonijiet bħaċ-ċittadini ta' dak l-Istat (għar-regoli relatati mal-parteċipazzjoni għall-elezzjonijiet muniċipali ara d-Direttiva 94/80/KE tad-19 ta' Diċembru 1994 u għal dawk li jirregolaw l-elezzjoni tal-PE ara d-Direttiva 93/109//KE tas-6 ta' Diċembru 1993) (1.3.4);

— id-dritt li jgawdi, fit-territorju ta' pajjiż terz (li mhuwiex parti mill-Unjoni Ewropea) mill-protezzjoni diplomatika jew konsolari tal-awtoritajiet ta' Stat Membru ieħor, jekk pajjiżu mhux irrappreżentat, bl-istess mod bħaċ-ċittadini tal-Istat Membru kkonċernat;

— id-dritt għall-petizzjoni quddiem il-Parlament Ewropew u d-dritt li jirrikorri għall-Ombudsman (l-Artikolu 24 tat-TFUE għat-tnejn li huma) maħtur mill-Parlament Ewropew biex jisma' każijiet ta' amministrazzjoni ħażina fl-attivitajiet tal-istituzzjonijiet u tal-korpi tal-UE. Dawn il-proċeduri huma rispettivament irregolati mill-Artikoli 227 u 228 tat-TFUE (1.3.16 u 4.1.4);

— id-dritt li jikteb lil kwalunkwe istituzzjoni jew korp tal-UE b'waħda mil-lingwi tal-Istati Membri u li jirċievi tweġiba bl-istess lingwa (Artikolu 24(4) tat-TFUE);

— id-dritt ta' aċċess għad-dokumenti tal-PE, tal-Kunsill u tal-Kummissjoni, soġġett għal ċerti kundizzjonijiet (Artikolu 15(3) tat-TFUE).

C. Kamp ta' applikazzjoni

Sal-lum, ir-riżultat konkret miksub miċ-ċittadinanza tal-Unjoni, essenzjalment, ma jmurx lil hinn (għajr għad-dritt tal-vot) mis-sistematizzazzjoni ta' drittijiet diġà rikonoxxuti (b'mod partikolari l-moviment liberu, id-dritt tar-residenza u d-dritt tal-petizzjoni), hekk li issa dawn id-drittijiet tniżżlu, f'isem proġett politiku, fid-dritt primarju.

Għall-kuntrarju tal-orjentament kostituzzjonali preżenti fl-Istati Ewropej mindu fl-1789 ġiet adottata fi Franza d-Dikjarazzjoni tad-Drittijiet tal-Bniedem u taċ-Ċittadin, maċ-ċittadinanza tal-Unjoni ma tiġi assoċjata ebda garanzija għat-tgawdija tad-drittijiet fundamentali. L-Artikolu 6 tat-TUE huwa u jafferma li l-Unjoni tirrikonoxxi d-drittijiet stabbiliti fil-Karta tad-Drittijiet Fundamentali tal-Unjoni Ewropea, jaderixxi mal-Konvenzjoni Ewropea tad-Drittijiet tal-Bniedem, iżda ma jispeċifikax l-istatus ġuridiku taċ-ċittadinanza tal-Unjoni.

Sa issa, iċ-ċittadinanza tal-Unjoni ma timponi, minkejja l-formulazzjoni tal-Artikolu 20(2) tat-TFUE, l-ebda dmir għaċ-ċittadini tal-Unjoni. Din tirrappreżenta waħda mid-differenzi fundamentali taċ-ċittadinanza fi ħdan Stati Membri.

D. L-Inizjattiva taċ-Ċittadini Ewropej (4.1.5)

L-Artikolu 11(4) tat-TUE jipprevedi dritt ġdid għaċ-ċittadini tal-Unjoni: "li l-għadd tagħhom ma jkunx anqas minn miljun, li jkunu ċittadini ta' għadd sinifikanti mill-Istati Membri, jistgħu jieħdu l-inizjattiva li jitolbu lill-Kummissjoni Ewropea, fil-qafas tal-kompetenzi mogħtija lilha, sabiex tippreżenta kull proposta xierqa dwar il-kwistjonijiet fejn iċ-ċittadini jikkunsidraw li jkun meħtieġ att legali tal-Unjoni għall-implimentazzjoni tat-Trattati." Il-kundizzjonijiet ta' preżentazzjoni u ammissibbiltà ta' tali inizjattiva taċ-ċittadini huma stabbiliti fir-Regolament Nru 211/2011 tal-Parlament Ewropew u tal-Kunsill. Id-dispożizzjonijiet prinċipali tagħha huma deskritti hawnhekk 4.1.5.

IR-RWOL TAL-PARLAMENT EWROPEW

Bl-elezzjonijiet tal-Parlament Ewropew b'vot dirett, iċ-ċittadini tal-Unjoni jeżerċitaw wieħed mid-drittijiet essenzjali tal-UE, jiġifieri l-parteċipazzjoni demokratika fil-proċess tad-deċiżjoni politika fl-Ewropa (Artikolu 39 tal-Karta tad-Drittijiet Fundamentali tal-Unjoni Ewropea). Il-Parlament, fir-rigward tal-modalitajiet tal-elezzjoni tal-Membri tiegħu, dejjem ippromwova l-implimentazzjoni ta' sistema elettorali uniformi fl-Istati Membri kollha. L-Artikolu 223 tat-TFUE jipprevedi li l-Parlament Ewropew iħejji proposta bil-ħsieb li ("jiġu stabbiliti d-dispożizzjonijiet meħtieġa sabiex il-Membri tiegħu jiġu eletti b'vot universali dirett skont il-proċedura uniformi fl-Istati Membri kollha jew skont il-prinċipji komuni għall-Istati Membri kollha"). Il-Kunsill imbagħad jistabbilixxi d-dispożizzjonijiet neċessarji (li jiġu determinati b'mod unanimu u wara l-approvazzjoni tal-maġġoranza tal-Membri tal-PE) li se jidħlu fis-seħħ wara l-approvazzjoni tagħhom mill-Istati Membri, skont ir-regoli kostituzzjonali rispettivi tagħhom (1.3.4).

Il-Parlament minn dejjem xtaq li l-kunċett taċ-ċittadinanza tal-Unjoni jkun magħmul minn drittijiet wiesgħa. Huwa sostna definizzjoni taċ-ċittadinanza fuq livell ta' awtonomija tal-UE, sabiex iċ-ċittadini tal-Unjoni jgawdu minn status awtonomu. Barra minn hekk, huwa

talab b'mod partikolari sa mill-bidu li d-drittijiet tal-bniedem u d-drittijiet fundamentali jitniżżlu fid-dritt primarju u li ċ-ċittadini tal-UE jkunu jistgħu jirrikorru għall-QĠUE f'każ ta' ksur ta' tali drittijiet min-naħa tal-istituzzjonijiet tal-UE jew minn Stat Membru (riżoluzzjoni tal-21 ta' Novembru 1991).

Fil-kuntest tan-negozjati tat-Trattat ta' Amsterdam, il-Parlament tenna t-talba sabiex jiżdiedu d-drittijiet marbuta maċ-ċittadinanza tal-UE u ddeplora li t-Trattat ma għamel l-ebda progress sinifikattiv f'dak li huwa kontenut taċ-ċittadinanza tal-Unjoni, la fil-qasam tad-drittijiet individwali, u lanqas fil-qasam tad-drittijiet kollettivi.

Skont it-talbiet tal-Parlament, ir-raba' paragrafu tal-Artikolu 263 tat-TFUE jipprevedi li kwalunkwe persuna fiżika jew ġuridika tista' tressaq appell kontra att indirizzat lilha jew li jirrigwarda direttament u individwalment, kif ukoll kontra att regolatorju li jirrigwardaha direttament u li ma jinvolvix miżuri ta' implimentazzjoni.

Fir-rigward tad-dritt għall-aċċess tad-dokumenti, il-Parlament adotta, fis-17 ta' Diċembru 2009, riżoluzzjoni dwar it-titjib meħtieġ fil-qafas ġuridiku għall-aċċess għad-dokumenti wara d-dħul fis-seħħ tat-Trattat ta' Lisbona. B'mod partikolari jenfasizza fuq il-ħtieġa li jitwessa' l-kamp ta' applikazzjoni tar-Regolament (KE) Nru 1049/2001 għall-istituzzjonijiet kollha jew il-korpi mhux koperti mit-test oriġinali.

Għal dak li għandu x'jaqsam mal-Inizjattiva taċ-Ċittadini Ewropej, tliet xhur wara li tiġi ppreżentata l-inizjattiva taċ-ċittadini, ir-rappreżentanti tal-Kummissjoni jiltaqgħu mal-organizzaturi u dawk tal-aħħar ikollhom ukoll l-opportunità li jippreżentaw l-inizjattiva tagħhom f'seduta ta' smigħ pubbliku fi ħdan il-Parlament Ewropew. Is-seduta tas-smigħ tiġi organizzata mill-kumitat responsabbli għall-Inizjattivi taċ-Ċittadini Ewropej (l-Artikolu 211 tar-Regoli ta' Proċedura tal-Parlament).

Fir-rigward tal-bidu tal-mekkaniżmu ta' sanzjonijiet previst fl-Artikolu 7 tat-TUE fil-konfront ta' Stat Membru, il-Parlament għandu kemm dritt ta' inizjattiva (Artikolu 7(1)), li bis-saħħa tiegħu jista' jitlob l-applikazzjoni għall-ewwel mekkaniżmu minn fost dawn, kif ukoll dritt ta' eżerċizzju tal-kontroll demokratiku, billi hija meħtieġa l-approvazzjoni tiegħu għall-implimentazzjoni tagħhom (Artikolu 7(2)).

Fir-rigward tal-kwistjoni taħraq tal-"viżi tad-deheb", li permezz tagħhom ċerti Stati Membri qegħdin ibigħu ċ-ċittadinanza nazzjonali tagħhom biex jattiraw investituri barranin, fir-riżoluzzjoni tas-16 ta' Jannar 2014, il-Parlament sostna li l-valuri u l-kisbiet assoċjati maċ-ċittadinanza tal-UE ma jistax ikollhom "prezz" marbut magħhom.

Udo Bux
05/2019